

Axmedov Bekjan Askarovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

Email: b.axmedov@cspu.uz

RAQAMLI AXBOROT MUHITIDA YOSHLARGA TA'SIR KO'RSATUVCHI ASOSIY TAHDIDLAR VA XATARLARNI TAHLIL QILISH

Annotatsiya: Maqolada raqamli axborot muhitida yoshlar duch kelayotgan asosiy tahdidlar va xatarlarni aniqlash hamda tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda internet tarmog'idagi xavfsizlik muammolari, noto'g'ri axborotlar (feyk yangiliklar), kiberzo'ravonlik, shaxsiy ma'lumotlarning tarqalishi va axborotga nisbatan tanqidiy fikrlash darajasi kabi omillar o'rganiladi. Shuningdek, yoshlarning raqamli madaniyatini shakllantirishda ta'lim muassasalari, ota-onalar va davlat siyosatining o'rni ochib beriladi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, xavfsiz axborot muhitini yaratish bo'yicha amaliy va pedagogik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: raqamli axborot, yoshlar, tahdidlar va xatarlar, xavfsiz axborot muhiti, kiberxavfsizlik, pedagogika, noto'g'ri ma'lumotlar, xavfsizlik muammolari.

Ахмедов Бекжан Аскарлович

Преподаватель Чирчикского государственного педагогического
университета

Email: b.axmedov@cspu.uz

АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ УГРОЗ И ОПАСНОСТЕЙ ДЛЯ МОЛОДЁЖИ В ЦИФРОВОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ СРЕДЕ

Аннотация: В статье рассматриваются основные угрозы и опасности, с которыми сталкивается молодёжь в цифровой информационной среде. В исследовании изучаются такие факторы, как проблемы безопасности в интернете, распространение ложной информации (фейковые новости), кибербуллинг, утечка личных данных и уровень критического мышления по отношению к информации. Также раскрывается роль образовательных учреждений, родителей и государственной политики в формировании цифровой культуры молодёжи. На основе результатов исследования разрабатываются практические и педагогические рекомендации по созданию безопасной информационной среды.

Ключевые слова: цифровая информация, молодёжь, угрозы и опасности, безопасная информационная среда, кибербезопасность, педагогика, ложная информация, проблемы безопасности.

Akhmedov Bekjan Askarovich

Lecturer at Chirchiq State Pedagogical University

Email: b.axmedov@cspu.uz

ANALYSIS OF MAJOR THREATS AND RISKS AFFECTING YOUTH IN THE DIGITAL INFORMATION ENVIRONMENT

Abstract: This article focuses on identifying and analyzing the main threats and risks faced by youth in the digital information environment. The study examines factors such as internet security issues, misinformation (fake news), cyberbullying, personal data leakage, and the level of critical thinking towards information. It also highlights the role of educational institutions, parents, and government policy in shaping youth's digital culture. Based on the research findings, practical and pedagogical recommendations are developed to create a safe information environment.

Keywords: digital information, youth, threats and risks, safe information environment, cybersecurity, pedagogy, misinformation, security issues.

KIRISH. Raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda yoshlar ko‘plab onlayn platformalarda faol ishtirok etmoqda. Afsuski, bu bilan birga ularga tahdid soluvchi axborot xatarlari soni ham ortmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik islohotlar agentligi, Axborotlashtirish va telekommunikatsiyalarni rivojlantirish vazirligi, hamda Ta’lim inspeksiyasi yoshlar orasida raqamli xavfsizlikni ta’minlash bo‘yicha tizimli ishlarni olib bormoqda.

Jahon miqyosida esa UNESCO, UNICEF, va ITU (Xalqaro telekommunikatsiya ittifoqi) kabi tashkilotlar bolalar va yoshlarga nisbatan raqamli xavfsizlik, axborot madaniyati va kiberhujumlardan himoya qilish masalalarini ustuvor yo‘nalish sifatida belgilagan. 2020-yilgi UNICEF hisobotida yoshlar orasida noto‘g‘ri axborot va kiberzo‘ravonlik eng keng tarqalgan raqamli xatarlar sifatida e’tirof etilgan.

Shu sababli, mazkur mavzudagi ilmiy izlanishlar milliy ta’lim tizimi va axborot siyosatini takomillashtirishda, shuningdek, global xavfsizlik tashabbuslariga hissa qo‘shishda muhim ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar keng tarqalishi bilan bir qatorda, yoshlar uchun axborot muhitidagi xavfsizlik muammolari dolzarb masalaga aylangan. Axborot jamiyatining shakllanishi insoniyat taraqqiyotida muhim burilish bo‘lib,

moddiy qadriyatlarga asoslangan sivilizatsiyadan “axborot sivilizatsiyasi” deb atash mumkin bo‘lgan, raqamli bilim va muloqot ustuvor ahamiyat kasb etadigan yangi bosqichga o‘tishni bildiradi. Yangi davrda axborot hayotning deyarli barcha jabhalariga ta’sir ko‘rsatmoqda. Biroq bu taraqqiyot bilan birga, ayniqsa, kiber makonga oid xavf-xatarlar kabi jiddiy muammolar ham yuzaga chiqmoqda. Bunday tahdidlar ayniqsa maktab o‘quvchilari va o‘smirlar kabi zaif toifalar uchun xavfli hisoblanadi, chunki ular raqamli dunyoda tobora ko‘proq xatarlarga duch kelishmoqda. Kiber makondagi xavf faqat zo‘ravonlikni targ‘ib qiluvchi videoo‘yinlar bilan cheklanmaydi. Haqiqatan ham bunday o‘yinlar agressivlikni odatiy holga aylantirishi mumkin, biroq internetda bolalar va yoshlar duch keladigan tahdidlar bundan ancha keng ko‘lamli. Ular zararli kontent, nomaqbul muloqotlar, xavfli onlayn vositalarning mavjudligi, va eng muhimi — internetdagi anonimlik sababli paydo bo‘ladigan kiberzo‘ravonlik, tahqir va ekstremistik g‘oyalarga ta’sirlanish kabi holatlarga duch kelishmoqda. Bu nafaqat darhol salbiy ta’sir, balki uzoq muddatli psixologik va ijtimoiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili

Yuqoridagi maqolada foydalanilgan adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mualliflar asosan xalqaro tashkilotlar (UNESCO, UNICEF, European Commission) va taniqli olimlarning (Livingstone, Haddon, Castells, Gasser, Benkler) fundamental tadqiqotlariga tayangan. Adabiyotlar orasida nafaqat raqamli xavfsizlik va yoshlarning axborot madaniyatiga doir nazariy manbalar (Livingstone, Hobbs, Castells), balki amaliy yondashuv va siyosiy tavsiyalar beruvchi hujjatlar ham (BIK Annual Report, Yoshlar ishlari agentligi hisobotlari) mavjud. Xususan, Livingstone va Haddonning EU Kids Online loyihasi yoshlarning raqamli xavfsizlik muammolarini tahlil qilishda asosiy ilmiy tayanch bo‘lib xizmat qilgan. Bundan tashqari, Yevropa va AQSh mualliflari tomonidan yozilgan monografiyalar orqali raqamli madaniyat, kiberxavfsizlik va yoshlar ongiga axborot muhitining ta’siri chuqurroq yoritilgan. O‘zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi tomonidan tayyorlangan mahalliy monitoring hisobotlari esa milliy kontekstga mos statistik va amaliy ma’lumotlarni taqdim etgan. Adabiyotlar orasida so‘nggi yillarda chop etilgan zamonaviy maqolalar va nufuzli nashrlarga tayangan holda, maqolada xalqaro va milliy tajriba qiyosiy tahlil usulida yoritilganini ko‘rish mumkin. Bu esa tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini va amaliy ahamiyatini oshiradi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda nazariy va tahliliy metodlar asosida raqamli axborot muhitida yoshlar duch kelayotgan asosiy tahdidlar va xatarlarni aniqlash va tahlil qilish amalga oshirildi. Birinchi navbatda, xalqaro tashkilotlar (UNESCO, UNICEF, ITU) va milliy idoralarning (Axborotlashtirish va telekommunikatsiyalarni rivojlantirish vazirligi, Yoshlar ishlari agentligi) rasmiy hisobotlari, ilmiy maqolalar va monografiyalar asosida adabiyotlar tahlili olib borildi.

Adabiyotlar tahlili davomida yoshlar uchun xos bo'lgan kiberbulling, noto'g'ri axborotlar, shaxsiy ma'lumotlarning tarqalishi va zararli kontent kabi tahdidlar tasniflandi. Shuningdek, kiberxavfsizlik va raqamli madaniyat masalalariga oid ilg'or xorijiy tajribalar qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida nazariy umumlashtirish va axborot monitoringi metodlari orqali mavjud tahdidlarning milliy va global xususiyatlari ajratib ko'rsatildi hamda ularning yoshlar rivojlanishiga salbiy ta'siri ilmiy asosda bayon etildi. Natijada, xavfsiz raqamli axborot muhitini shakllantirish bo'yicha amaliy va pedagogik tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiluvchi ilmiy xulosalar olindi.

Natijalar va ularning tahlili

Axborot va kommunikatsiya inqilobi jamiyat tuzilmasini tubdan o'zgartirib yubordi — endilikda ish, ta'lim va muloqot asosan elektron vositalar orqali amalga oshirilmoqda. Bu raqamli davr bilimga keng kirish imkonini yaratdi, lekin u bilan birga yolg'on axborot, maxfiylikning buzilishi, manipulyatsiya va firibgarlik kabi salbiy holatlar ham ko'paydi. Ayniqsa yosh foydalanuvchilar ishonchli va yolg'on manbalarni ajrata olmasligi tufayli aldanish xavfi yuqori bo'lib qolmoqda.

Internet butunlay yangi bir raqamli makonni yaratdi — foydalanuvchilar birgina tugmani bosib istalgan turdagi ma'lumotga erisha oladi. Bu yangi vosita ko'plab an'anaviy axborot manbalarini (radio, televizor, gazeta) ortda qoldirdi. Biroq internetning chegarasiz va tartibsiz tabiatidan kelib chiqib, mavjud nazorat mexanizmlarining yo'qligi turli zararli axborotlarning tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Bu holat kiberjinoyatchilar va yovuz niyatli foydalanuvchilar uchun qulay sharoit yaratadi.

Shuningdek, internet ilgari tasavvur qilib bo'lmaydigan interaktiv imkoniyatlarni ham taklif qilmoqda. Masalan, onlayn o'yinlar jahon miqyosidagi hodisaga aylangan — minglab foydalanuvchilar mobil qurilmalar orqali real vaqtda o'zaro o'yinlarda qatnashishadi. Ammo bu global bog'liqlik toksik muhit, ekran qaramligiga olib keluvchi odatlanish, hatto yosh foydalanuvchilarga nisbatan yovuz niyatli harakatlar kabi tahdidlarni ham yuzaga keltirmoqda. Shuning uchun ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanish nuqtayi nazaridan bu muhit yoshlar uchun salbiy oqibatlar keltirishi mumkin.

Axborot jamiyati ko'plab ijobiy imkoniyatlarni taqdim etsa-da (bilim olish osonligi, muloqot qulayligi, ommaviy axborot vositalarining demokratlashuvi), u ayniqsa yosh avlod uchun jiddiy xavflarni ham yuzaga keltiradi. Kiber makon kengayib borar ekan, ota-onalar, pedagoglar va siyosatchilar hushyor bo'lishi va yoshlarni himoya qiluvchi tizimli chora-tadbirlarni ishlab chiqishlari zarur. Bundan tashqari, raqamli savodxonlik dasturlarini joriy etish — yoshlarni axborotni tanqidid y baholash, tahdidlarni aniqlash va ongli qarorlar qabul qilishga o'rgatish – bugungi kunda nihoyatda muhimdir.

Global tarmoq, ya'ni "meta-media" deb ham ataluvchi bu fenomen, jamiyatning tuzilmasini tubdan o'zgartirdi va "axborot jamiyati" deb ataluvchi yangi bosqichni yuzaga keltirdi. Bu tushuncha akademik va ommaviy ilmiy adabiyotlarda "tarmoqli jamiyat", "media jamiyat" yoki "uchinchi to'lqin" nomlari bilan ham ishlatiladi. Nima bo'lishidan qat'iy nazar, bu barcha tushunchalar bir narsada o'xshashdir — ya'ni, asosiy muloqot vositasi sifatida internet va raqamli axborotdan foydalaniladi, bevosita insoniy aloqalardan esa asta-sekin uzoqlashilmoqda.

Axborot jamiyati insoniyat tarixida moddiy asoslangan hayotdan raqamli bilim va ma'lumotga asoslangan jamiyatga o'tish bosqichini ifodalaydi. Bu o'zgarish natijasida muloqot, mehnat, ta'lim va ijtimoiy munosabatlar yangi shakllarga ega bo'lmoqda.

Ilmiy tadqiqotlar raqamli makonda yuzaga kelayotgan tahdidlar yoshlarning psixologik, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatmoqda.

Livingstone va Haddon [1] tadqiqotlariga ko'ra, yoshlar internetdan foydalanishda uch turdagi tahdidga duch kelishadi:

Kontent xavflari – nomaqbul materiallarga (zo'ravonlik, pornografiya, ekstremizm) duch kelish;

Kontakt xavflari – notanish shaxslar bilan aloqaga kirishish, ularning firibgarlik yoki zarar yetkazish ehtimoli;

Xulq-atvor xavflari – yoshlarning o'zlari nomaqbul kontent joylashtirishi yoki boshqalarga nisbatan zo'ravonlik qilishi (masalan, kiberbulling).

UNESCO [3] tomonidan ta'kidlanganidek, yoshlarning media va axborot savodxonligi darajasi past bo'lsa, ular yolg'on ma'lumotlar, manipulatsiya va feyk yangiliklarga oson ishonishadi. Shu sababli, xavfsiz axborot muhitini shakllantirishda axborot madaniyati va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari muhim hisoblanadi [2].

Shuningdek, Yevropa Ittifoqining "Better Internet for Kids" (BIK) loyihasi ham yoshlar uchun xavfsiz raqamli muhit yaratishning metodik asoslarini ishlab chiqqan.

Olingan ilmiy natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli muhitdagi tahdidlar nafaqat tashqi omillarga (texnologik tahdidlar), balki ichki omillarga ham bog'liq – ya'ni yoshlarning raqamli madaniyati, axborotga munosabati va ijtimoiy mas'uliyati darajasiga.

Bugungi kunda raqamli tahdidlar:

Kiberbulling (cyberbullying);

Shaxsiy ma'lumotlarning tarqalishi;

Feyk yangiliklar va dezinformatsiya;

Internet orqali radikallasuv xavfi ko'rinishida o'z aksini topmoqda.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, maktab va oliy ta'lim muassasalarida raqamli xavfsizlik bo'yicha tizimli ta'lim yo'lga qo'yish zarur. Bu holat yoshlarni o'z raqamli xavfsizligini boshqarishga o'rgatish imkoniyatlarini cheklaydi.

Pedagogik xulosa:

O'quv dasturlariga axborot xavfsizligi, media savodxonlik, va raqamli etikani o'rgatuvchi alohida modullar kiritilishi zarur.

Ota-onalar va o'qituvchilar uchun raqamli xavfsizlik bo'yicha treninglar tashkil etilishi lozim.

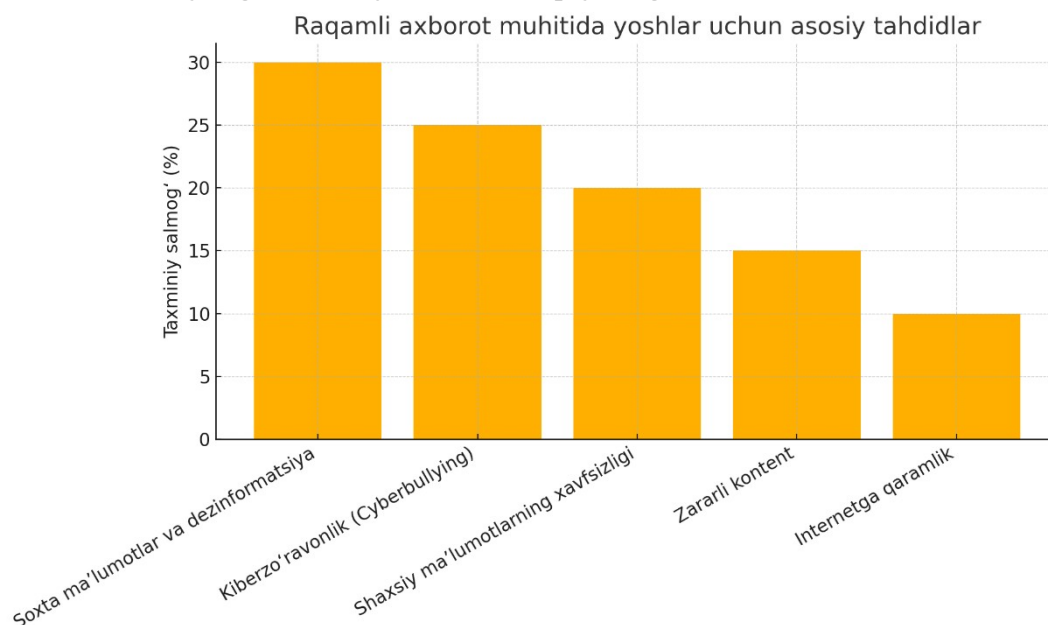
Yoshlar bilan ishlovchi mutaxassislar raqamli psixologik tahdidlarni aniqlash va ularga munosabat bildirish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

Muhokama. Ko'pgina rivojlangan davlatlarda aholining katta qismi axborotni ishlab chiqarish, qayta ishlash, uzatish va samarali muloqotni yo'lga qo'yish uchun zarur bo'lgan infratuzilmani shakllantirgan. Kompyuterlar, internet kabi axborot va kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) kundalik hayotga chuqur singib ketgan bo'lib, jamiyatning ishlash uslubini tubdan o'zgartirib yuborgan. Aholi ushbu texnologiyalarni tobora faolroq qo'llay boshlagani sari, AKTning amaliy qo'llanilishi milliy iqtisodiyotlarga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Axborot texnologiyalarining milliy daromadga ta'siri ayniqsa sezilarli bo'lib, sanoat sohasi va telekommunikatsiya xizmatlarining ulushi ham milliy daromadda, ham global ishlab chiqarishda barqaror ravishda ortib bormoqda [11]. Bu sohalar an'anaviy xizmatlar va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga nisbatan tezroq rivojlanmoqda, bu esa raqamli davrdagi iqtisodiy muvozanatning o'zgarayotganidan dalolat beradi.

Axborot texnologiyalarining keng tarqalishi, ayniqsa, madaniy sohalarda ijtimoiy xohish-istaklarning o'zgarishiga sabab bo'lmoqda. Kino, teatrga borish yoki kitob o'qish kabi an'anaviy mashg'ulotlar asta-sekin ularning raqamli ko'rinmalari bilan almashtirilmoqda. Bugungi kunda striming platformalari, elektron kitoblar va onlayn media vositalari ko'ngilochar sanoatda yetakchilik qilmoqda. Bu esa elektron axborot vositalari orqali madaniyatni iste'mol qilishga bo'lgan keng ko'lamli o'zgarishni ko'rsatadi [11]. Bu jarayon qulay va oson kirish mumkin bo'lgan yangi imkoniyatlarni taqdim etsada, axborot sivilizatsiyasi olib kelayotgan jamiyatdagi chuqur o'zgarishlarni ham namoyon etadi.

Axborotga asoslangan jamiyatning shakllanishi nafaqat shaxslar, balki butun iqtisodiyotlar uchun katta imkoniyatlarni taqdim etadi. AKT yordamida samaradorlik, innovatsiyalar va global bog'lanish kuchayadi, bu esa iqtisodiy o'sish va ijtimoiy taraqqiyotga turtki beradi [12]. Biroq bu yutuqlar bilan birga bir qator muammolar ham yuzaga chiqmoqda, ayniqsa kiberxavfsizlik sohasida. Jamiyat raqamli texnologiyalarga tobora ko'proq tayanar ekan, kiberxavflar, ayniqsa yosh avlod uchun, kuchayib bormoqda. Bu tahdidlar orasida shaxsiy ma'lumotlarning o'g'irlanishi, shaxsni o'zlashtirish, onlayn tazyiq va nomaqbul kontentga duch kelish holatlari mavjud. Ayniqsa bolalar va o'smirlar uchun internetdan xavfsiz foydalanishni ta'minlash ushbu muammolarni hal etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Olib borilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli axborot muhitida yoshlar duch kelayotgan asosiy tahdidlar quyidagilardan iborat:



Rasm 1. Diagrammada yoshlar uchun raqamli muhitdagi asosiy tahdidlar ko'rsatilgan: soxta ma'lumotlar (30%), kiberzo'ravonlik (25%), shaxsiy ma'lumotlarning tarqalishi (20%), zararli kontent (15%) va internetga qaramlik (10%). Eng ko'p uchraydigan tahdid — noto'g'ri axborot.

Soxta ma'lumotlar va dezinformatsiya: Yoshlar internet orqali tez va ko'p hajmda axborot qabul qilmoqda. Biroq bu axborotlar orasida yolg'on, noto'g'ri yoki manipulyatsiya qilingan kontent keng tarqalgan. Bu esa ularning dunyoqarashiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Kiberzo'ravonlik (cyberbullying): Tadqiqotlar ko'rsatishicha, yoshlarning muayyan qismi ijtimoiy tarmoqlarda tahqirlash, haqorat, psixologik bosim kabi salbiy holatlarga duch kelgan. Bu holat ularning psixologik salomatligiga jiddiy zarar yetkazadi.

Shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligi: Ko'plab yosh foydalanuvchilar o'zlarining shaxsiy ma'lumotlarini himoyalash bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmaga ega emas. Bu esa ularni firibgarlik, fishing va boshqa kiberjinoyatlarga nisbatan zaif holga keltiradi.

Zararli kontent (zo'ravonlik, ekstremizm, giyohvandlik targ'iboti): Ba'zi raqamli platformalarda yoshlar uchun xavfli va salbiy ijtimoiy hodisalarni targ'ib qiluvchi materiallar ochiq mavjud bo'lib, ular ongli yoki ongsiz tarzda yosh avlod ongiga ta'sir qiladi.

Internetga qaramlik va e'tiborni yo'qotish: Ortiqcha va nazoratsiz internetdan foydalanish yoshlarning o'qish, jismoniy faollik va ijtimoiy munosabatlariga salbiy

ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa ularning hayot sifati va ta'lim samaradorligini pasaytiradi.

Yuqoridagi tahdidlarning mavjudligi yoshlar raqamli muhitdan foydalanishda ehtiyotkorlikni talab qilishini ko'rsatmoqda. Bundan tashqari, bu muammolarni bartaraf etishda pedagogik yondashuv va tarbiyaviy mexanizmlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Raqamli texnologiyalar va kompyuter tarmoqlarining paydo bo'lishi ma'lumot, bilim va ko'ngilochar kontentni yaratish, tarqatish, ularga kirish va ularni (qayta) ishlatish usullarini tubdan o'zgartirdi [11]. Bu o'zgarishlar internetda misli ko'rilmagan hajmdagi ma'lumotlar paydo bo'lishiga va axborot ekotizimining sifat jihatidan o'zgarishiga olib keldi. Raqamli media ekotizimi axborot sifatini o'rganishda eski analog tizimlarga (kitob va jurnal nashrlari, televideniye va radioeshittirishlar) qaraganda murakkab va boyroq masalalarni ko'rib chiqishni talab qiladi [12].

Bugungi kunda axborot sifatini baholash ancha qiyinlashgan. Bunga bir qancha omillar sabab bo'lmoqda [13; 12–14-betlar]. Boshqa tomondan, ma'lumotlarga ko'ra, internet raqamli texnologiyalarga ega bo'lgan va undan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lgan yoshlar uchun eng muhim axborot manbalaridan biriga aylangan [10]. Bu holatlar axborot sifati masalasining ahamiyatini – nafaqat miqdor, balki sifat nuqtayi nazaridan ham – alohida ta'kidlaydi. Bu masala individual va jamiyat darajasida birdek dolzarb hisoblanadi.

Xulosa. Shu asosda, hozirgi vaqtda bu mavzuga bag'ishlangan, turli nomlar ostida yuritilayotgan, turli maqsadlarga xizmat qiluvchi yangi ilmiy yo'nalishlar shakllanmoqda. Siyosiy yo'naltirilgan tadqiqotlar orasida kontent sifatining minimal darajasiga e'tibor qaratilgan, ya'ni madaniy yoki ijtimoiy kontekstda nomaqbul yoki zararli deb hisoblanadigan materiallarni o'rganishga bag'ishlangan ishlar mavjud. Boshqa bir yo'nalish – yangi turdagi vositachilar (masalan, qidiruv tizimlari) bilan bog'liq sifat muammolarini tahlil qiladi. Uchinchi yo'nalish esa raqamli muhitda axborot sifatini baholash uchun zarur bo'lgan yangi ko'nikmalarni o'rganishga qaratilgan bo'lib, talab tomonidagi masalalarni qamrab oladi. Demak, raqamli axborot muhitida yoshlar uchun mavjud tahdidlar soni ortib bormoqda va bu xatarlar turlicha shaklda namoyon bo'lmoqda. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki:

- ✓ Axborot xavfsizligi bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmalarning yo'qligi yoshlarni himoyasiz holga keltirmoqda;
- ✓ Shaxsiy ma'lumotlar, ruhiy holat va axloqiy qadriyatlar raqamli tahdidlar ta'sirida zaiflashmoqda;
- ✓ Pedagogik va tarbiyaviy choralar yetarli darajada yo'lga qo'yilmasa, bu tahdidlar uzoq muddatli salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Shu boisdan, maktab va oliy ta'lim muassasalarida raqamli savodxonlikni oshirish, xavfsiz axborot muhitini yaratishga qaratilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish, ota-onalar va pedagoglar bilan hamkorlikda yoshlarni raqamli madaniyatga o'rgatish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Livingstone, S., & Haddon, L. (2009). EU Kids Online: Final Report. LSE, London.
2. Hobbs, R. (2010). Digital and Media Literacy: Connecting Culture and Classroom. Corwin.
3. UNESCO (2021). Media and Information Literacy Curriculum for Teachers.
4. O'zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi (2022). Yoshlar va raqamli xavfsizlik mavzusidagi monitoring hisobotlari.
5. European Commission (2020). Better Internet for Kids (BIK) Annual Report.
6. Livingstone, S., & Third, A. (2017). Children and young people's rights in the digital age: An emerging agenda. *New Media & Society*, 19(5), 657–670.
7. Islomovich I. T. et al. Perspectives of employing world experience in providing academic and financial independence to higher education //Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence. – 2023. – T. 2. – №. 6. – C. 232-235.
8. Clark M. The social consequences of the information civilization: Cyber risks to youth in the digital age //Journal of Policy Options. – 2022. – T. 5. – №. 2. – C. 20-27.
9. Castells, M. (2007). Age of information: economics, society and culture. Volume 1, Network Society. Scientific Publishing House, Warsaw.
10. Gasser U. et al. Youth and digital media: From credibility to information quality //Berkman Center Research Publication. – 2012. – №. 2012-1.
11. Madden, A. D., Ford, N. J., Miller, D., & Levy, P. (2006). Children's use of the Internet for information-seeking: What strategies do they use and what factors affect their performance? *Journal of Documentation*, 62(6), 744-761.
12. Flanagin, A. J. & Metzger, M. J. (2008). Digital media and youth: Unparalleled opportunity and unprecedented responsibility. In M. J. Metzger & A. J. Flanagin (Eds.), *Digital media, youth, and credibility* (pp. 5-27). The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation series on digital media and learning. Cambridge, MA: The MIT Press.
13. Benkler, Y. (2006). *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. New Heaven, CT: Yale University Press.